

Az Aracs mint katedrális

Üdvözet az olvasónak

Az Aracs 2008. évi utolsó számával – melynek megjelenését nemzeti forradalmaink egyikének, az 1956-os népfelkelés évfordulója előtti tiszteletünk jelként éppen október 23-hoz kötöttük – új fejezet kezdődik a folyóirat életében. Kényszerű a változás, de elhivatottságban és világnézeti meggyőződésben töretlen a lap eszmei irányultsága. Vajda Gábor felelős szerkesztő váratlan halála immár örökséggé formálta – és ezzel veretes súlyt adott annak a hagyománnyá nemesedett nemzeti elkötelezettségnek, amely az elmúlt nyolc év során egyfelől megrajzolta az Aracs folyóirat arculatát, másfelől megjelenítette közösségünknek, a délvidéki magyarságnak eszmélési, önszerveződési törekvéseit. A századvégi fölfordulásban – két világháború, féltucat forradalom, pártütés, lázadás és árulás, sokszoros ide-oda csatolás, államterror, többségi-nemzeti diktatúra, vagyonvesztés és tömeges kivégzések után amolyan ráadásként – négy Balkán-háború rettenetes kínjai a megsemmisülés peremére sodorták a délvidéki magyarságot. Hódítóink közel egy évszázad alatt mindent kipróbáltak rajtunk, amit a gyarmati történelem produkálni tudott, s a kegyetlensége hőfokáról tanúskodik az, hogy maga is beleroppant – a birodalom leomló boltozata egyként temetett maga alá rabot és börtönört. Mondanám: méltó tragédiája ez a szenny és mocsok tekintetében egyedülálló XX. századnak – mondanám, ha nem figyelmeztetnének a megtört emberi sorsok tíz- és százazezei, ha nem látnám az apátlan nemzedékek mai téblábolását, elveszettségét, és keserves erőfeszítését a hazavezető utak kutatásának, keresésének.

Mi, délvidéki magyarok évszázadnyi elveszettségünk súlyával a lelkünkben – végre haza szeretnénk élni. Haza, abba a nyugalomba, hagyományos rendbe, amit történelmünk, nemzeti örökségünk és szokásaink értékrendje jelent a számunkra. A mi lelkünkben ma hiányzik az otthonlét élménye, csak vágyódásainkban, az áhított nyugalom csöndjében létezik a meghittségnek az a bizonyossága és biztonsága, ami szerencsésebb nemzetek fiai számára akár a nemzeti hovatartozást is jelentheti. Talpunkkal még felismerjük az otthoni járdák téglakockáit, a távoli harangszó a vasárnapi ebédek ünnepi hangulatát idézi, s az imádságunk is a gyermekkorunk esté-

it juttatja az eszünkbe, ám mindez már csak emlék, távoli fényességek bátorító ragyogása, egy talán soha nem volt valóság még megtartó üzenete. Emlékfoszlányok, melyek megemelik a lelket, de reális értékűvé, a mai életet megkönnyítő erővé – társadalmi realitássá – nem, vagy csak nehezen konvertálható.

A délvidéki magyar valóság kínoktól terhes, az egzisztenciális bizonytalanság kivétel nélkül minden családot próbára tesz, hiszen magyarságunk keserves munkáján (mint eddig bármikor) most is mások gyűtenek gazdagságot. Valahol az ellenünk épített társadalom peremén téblábolunk, s ha kegyesek az új uraink, hát lehullik a lábaink elé némi morzsa. Papjaink némák, tanítóink tanácstalanok, írástudóink többsége egyéni sorsa alakításával van elfoglalva, miközben a nagyszülők már nem értik az unokák beszédét, nem értik, már azért sem, mert az új nemzedéknek talán nincs is mondanivalója az elfeledett elődök számára. Régen elveszett minden közösségi érték, amely a tömegnek formát adna, és irányt szabna a törekvésnek és a jó szándéknak. És ez óriási baj, mert az egészséges társadalom emelkedése csak az egyéni élet dinamikájára, felhajtó erejére épülhet, az egyéni felemelkedés igénye tölti meg életerővel, magabiztos határozottsággal. Ennek vagyunk ma híjával.

Pedig a közösségi értékeink még léteznek valahol, hiszen amit egy nemzet valaha megalkotott, azt csak a nemzettel együtt lehet elpusztítani. Bármilyen elhagyatottságban, bármilyen szolgasorban éljen is a közösség, valahol a kollektív tudat mélyén még ott él a teljesség utáni vágy, az intézményekkel körülbástyázott, törvényekkel szabályozott és jogilag elrendezett társadalom igénye. Ezért jelenti megközelítőleg ugyanazt valamennyiünknek a magyar népdal, a káromkodás, az eskü, történelmünk közös élménye, vértanúink megannyi példája, a Kárpátok fölénk tornyosuló boltíve. Van valahol közös örökség, van valahol hozzánk (is) szóló üzenet, csak éppen a nagy meneküléseinkben nem volt időnk és erőnk, nem volt bátorságunk hátranézni, hogy meglássuk, felfedezzük és visszahódítsuk magunknak elődeink szép példáit.

A XIX. század a Délvidéken, a történelmi Magyarországon peremvidékén is a felemelkedés, a nagy feladatok kora volt; közösségünk szellemében, erkölcsi és anyagiakban egyaránt gyarapodott. Városaink épültek, településeinken gazdálkodtak, s bár a kárhozát és a felelőtlenség férgje már kikezdte a gyökereket – erről Gozdsu Elek tudott fájdalmasan szép történeteket mesélni –, az emberek többségének még volt küldetésstudata. Voltak mandátumos embereink. A sajtó felvirágzásának évtizedeiben, az 1870-es 1880-as években szinte valamennyi újság programadó cikkében megfogalmazta: a magyar társadalom építésében kívánnak részt venni, az iskoláink még a nemzetnek neveltek ifjakat, a történetírásunk is Szent István birodalma sokat megélt déli tájainak eseményeit örökítette meg, de még a herbáriumok is a saját kincseink számbavételének szándékával készültek. Vasutat építettek, folyókat szabályoztak és piacot kerestek a gabonának úgy, hogy közben mindvégig az élet szentsége lebegett a szemük előtt. Az, hogy a Tisza mente balladateremtő vidék volt, a lélek eleven tragédiaélményéről tanúskodott, arról, hogy a végzet még birtokon belül létezett, alakította az életet és meghívta a halált. Hogy mindezzel ma a magyarságunk már nem rendelkezik, hogy mindez ma már nem néven nevezhető tulajdona, annak nemcsak az az oka, hogy elvette tőlünk az idő, hanem az is, hogy föladtuk, lemondunk róla. Birtokainkért, balladáinkért, történelmi emlékeinkért nem küzdöttünk méltó elszántsággal: lábunkra adtuk el a jövőt, mert azonnal kellett a haszon. Kiszolgáltatottságunkat mások a javukra fordították.

Lemondásaink hullámvölgyének mélypontján tört ránk a XX. század, mely idegen, idegenségében szinte elviselhetetlen keretek közé szorította a délvidéki magyarságot, mely ily módon szigorúan felügyelt, béna és gyámoltott közösséggé vált. Idegenné lett a saját szülőföldjén, s ezt az élményt hatalmi erőszakkal sulykolták a lelkébe és ágyazták a tudatába. Hosszú évtizedek során megtűrt alattvalói lettünk a Délvidéknek, és egy birodalomnak kellett összeomolnia ahhoz, hogy újra levegőhöz jussunk – kényszereink, bénító kötöttségeink csak évszázadnyi idő múltán látszanak lazulni, oldódni. A civil szabadság élménye legalább három emberöltőnyi időre nem adatott meg nekünk, helyette az államterror kiszolgáltatottjai voltunk, amely betört az iskoláinkba, a magánéletünkbe, átjárta ünnepeinket és megmérgezte a gondolkodásunkat. Így jutottunk el oda, hogy a baráti köszönéseink előtt is előbb a hátunk mögé pillantottunk, s csak utána emeljük kezünket a kalapunkhoz.

De egyszer el kell (el kellett) jutnunk a lélegzetvétel felszabadult pillanatához – egyszer vissza kellett találni régi, társadalmilag rendezett önmagunkhoz.

Egyszer ki kell alakítani egy teljes értékű közösségi szervezethez belül a család, az egyén, a közösség életét, egyszer meg kell alkotnunk a szabadságnak azokat a kis köreit, melyek előfeltételei a polgári létnek. A délvidéki magyarságnak egy adott pillanatában újra meg kell találnia élete értelmét, történelme folytonosságát, kollektív emlékezetének megtartó hatalmát. Enélkül nincs teljes élet számára, és főleg nincs birtokba vehető jövő. A délvidéki magyarság létkérdése, hogy vállalja-e az építkező közösség minden reá háruló feladatát és felelősségét.

Hol kell kezdeni a közösségi építkezést? A nemzeti örökségünk számbavételénél, mindazon értékek újrafelfedezésénél és visszahódításánál, amelyek bástyái és tornyai voltak az egykor létező szuverenitásunknak. Irodalmi és művészeti hagyományaink, népeletünk színes misztériuma, épített kultúránk csücsü, intézményeink szellemi öröksége, hitvilágunk Kárpát-medencei formakultúrája, anyanyelvünk kimeríthetetlen gazdagsága és kereszténységünk megtartó erkölcsi hatalma együtt jelentik a délvidéki magyar élet lényegi tartalmát. Ennél akár hajszálnyival kevesebb is, már csak töredék. Ennél akár hunyortásnyival kevesebbnek az igénylése is már lemondás, feladás.

E hatalmas munkához kétségtelenül óriási egyéni vállalásokra van szükség. A délvidéki magyar közösség lelki-szellemi (s majdan anyagi-tárgyi) megújulása a szabadság ama kis szigetein belül – művelődési egyesületek, tájházak, magyar könyvtárak és magyar nyelvű lapjaink környékén – ma már kétségtelenül látható. Ha mégoly tétován, mégoly bátortalanul is, de jelentkezik a felszabadult élet igénye és reménye. Iskoláinkban majd a magyar- és történelemórák lényegének újrafogalmazásával kell kezdeni az emelkedést, és mielőbb folytatni az önálló magyar iskola-rendszer kiépítésével – ez kulcsfontosságú lesz a jövőnk tekintetében. Lexikonok, életrajzi kalauzok, népdal-kataszterek és történelmi bibliográfiák jelzik hagyományvilágunk kincsei számbavételének az igényét; alapvetését kultúránk és önismeretünk újjáépítésének. Ebbe a sorba vívott ki magának elismerő helyet az Aracs című közéleti folyóiratunk is, amely hivatásának tekinti délvidéki magyarságunk felemelkedésének, közösséggé szerveződésének támogatását, segítését és szolgálatát.

Az Aracs ezzel nemzeti értékrendünk újjáépítésében vállal szerepet. Közéletünk lényegére úgy kíván rámutatni, hogy a mindennapi jelenségek eredőit (okát és forrását) történelmünk alakulásában keresi. Az egyéni és közösségi azonosságtudatunk erodálódását, az elvesztettség nyomasztó súlyát, az érdekvédelemérti szándék gyöngeségét, az asszimiláció előretörését, a szórványosodás rozsdafoltjait és az egymás

ellen elkövetett bűnök lényegét kívánja néven nevezni, mert hisszük, hogy a lelkünkre nehezedő gondok tisztázása nélkül nincs egyéni felszabadulás, nincs közösségi felemelkedés. Az Aracsnál azonban nemcsak a főlényk merevedő falakat és a lábunk alatt megnyíló árkokat látjuk, mi az ideológiailag körülpalánkolt világ összefüggéseinek bonyolult rendszerét szeretnénk kitapintani és számba venni, saját mulasztásainkkal és mások ellenünk elkövetett bűneivel, az árulásokkal együtt. Az Aracs közéleti lap, mert napjaink nyomasztó gondjairól kíván szólni, és történeti alapvetésű, mert évszázadnyi

hiányt kíván pótolni elfeledett nemzeti hagyományaink újralfedezett értékei mentén. És ez hatalmas vállalás itt a Duna–Tisza közén, a Maros-szögben, a Dráva-szögben, az al-dunai limesekben, egészen a Bánffyok lendvai várkastélyának hófehér homlokzatáig. Szólaljon meg mindenki, aki a délvidéki magyarság elesettségén szeretne jobbitó szándékkal segíteni, aki erőt érez magában arra, hogy bátorítson bennünket a felemelkedésünk érdekében tett erőfeszítéseinkben. Az Aracsban számítunk minden őszinte megnyilatkozásra.

Mák Ferenc, fő- és felelős szerkesztő

Az aracsi pusztatemplom (Henszlmann Imre rajza, 1868)